

Biedrības „Sabiedrība par atklātību - Delna“
Trauksmes celšanas centra

ROKASGRĀMATA TRAUKSMES CĒLĒJAM

WWW.CELTRAUKSMI.LV

WWW.CELTRAUKSMI.LV

Biedrība "Sabiedrība par atklātību – Delna"

Materiāls ir tapis ar Sabiedrības integrācijas fonda no Kultūras ministrijas piešķirtajiem Latvijas valsts budžeta līdzekļiem finansiālu atbalstu.

Par saturu atbild biedrība "Sabiedrība par atklātību – Delna".

2023

Kultūras ministrija

Sabiedrības integrācijas
fonds

Saturs

Ievads.....	1
Kas ir trauksmes celšana un trauksmes cēlējs?	2
Kādēļ celt trauksmi?.....	4
Gadījumi, kuros nepieciešams celt trauksmi	5
Kad celt trauksmi?.....	6
Kas ir jāsapatavo, lai celtu trauksmi?	7
Kur un kā ziņot par pārkāpumu?.....	8
Trauksmes cēlēju aizsardzība.....	10
Kas ir saistītā persona?	13
Ar kādām sekām jārēķinās, ceļot trauksmi?	14
Cel trauksmi!.....	15
Trauksmescēlēja ziņojuma veidlapa.....	16

Biedrība "Sabiedrība par atklātību – Delna" (Delna) jau vairāk nekā 18 gadus atbalsta iedzīvotājus, kas vēlas ziņot un novērst pārkāpumus, kas kaitē sabiedrībai. Katru gadu Delna saņem vairākus desmitus ziņojumu un ikvienam sniedz konsultācijas un atbalstu.

Delnas eksperti uzklausa katru gadījumu, rūpīgi analizē saņemto informāciju un sniedz atbalstu, ievērojot konfidencialitātes principu – Delna neatklāj trauksmes cēlēju identitāti.

2022.GADA 4.FEBRUĀRĪ STĀJĀS SPĒKĀ JAUNAIS TRAUKSMEŠ CELŠANAS LIKUMS. TĀ MĒRĶIS IR:

**nodrošināt trauksmes celšanas
mehānismu izveidi un darbību**

**motivēt un iedrošināt iedzīvotājus celt
trauksmi par pārkāpumiem, kas var
apdraudēt sabiedrību vai kādu tās daļu,**

**un garantēt iespēju saņemt
valsts aizsardzību**

Trauksmes celšanas likums nosaka to, kas ir trauksmes cēlējs, gadījumus, par kuriem nepieciešams celt trauksmi, kā arī palīdzību, kādu trauksmes cēlējs var saņemt ziņošanas procesā. Likums arī nosaka trauksmes celšanas mehānismus, trauksmes celšanas ziņojumu

iesniegšanas un izskatīšanas gaitu, trauksmes cēlēju kontaktpunktu un biedrību lomu trauksmes celšanā.

Trauksmes celšanas likums paredz vienotu, viegli pieejamu un drošu trauksmes celšanas mehānismu veidošanu un trauksmes cēlēja aizsardzības garantijas.

Jāatceras, ka par sabiedriski nozīmīgiem pārkāpumiem ir pienākums ziņot ikvienam, arī ārpus Trauksmes celšanas likumā paredzētā. Piemēram, ikvienam ir pienākums ziņot par bērnu tiesību pārkāpumiem, par pārkāpumiem vides aizsardzības jomā, noziedzīgi iegūtu līdzekļu apkaršanas jomā, ārstniecības personām ir pienākums ziņot par infekciju slimībām, valsts amatpersonām ir pienākums ziņot par citu amatpersonu interešu konfliktu u.c.

Kas ir trauksmes celšana un trauksmes cēlējs?

Trauksmes celšana ir ziņošana par darba vietā novērotiem pārkāpumiem un nevērtībām, kur iespējams pārkāpums var kaitēt sabiedrības interesēm. Svarīgi – šie pārkāpumi vai iespējamie pārkāpumi ir saistīti ar nodarbinātību, darba vietu.

Šī ir iespēja ikvienam veicināt likumīgu, godprātīgu, atklātu un pārredzamu organizāciju darbību publiskajā un privātajā sektorā, izmantojot tiesības brīvi paust savu viedokli. Tā ir reāla iespēja novērst uzņēmuma vai valsts līdzekļu nelietderīgu izmantošanu un izkrāpšanu, un nodrošināt likuma un cilvēktiesību ievērošanu.

Trauksmes celšanas likums palīdz Latvijas iedzīvotājiem novērst pārkāpumus, pirms nodarīts kaitējums sabiedrības interesēm, vienlaikus aizsargājot trauksmes cēlējus no nelabvēlīgām sekām.

KAS NAV TRAUKSMEŠ CELŠANA:

- apzināti nepatiesu ziņu sniegšana,
- valsts noslēpumu saturošas informācijas izpaušana,
- ziņošana tikai par personīgu interešu aizskārumu,
- arī ziņošana par pārkāpumiem, kas nav saistīti ar profesionālo pieredzi (darba attiecībām). Taču šādās situācijās tomēr aicinām ziņot Delnai, citi gadījumi, kad informācijas iegūšana saistīta ar speciālām profesijām (skatīt Trauksmes celšanas likuma 3.panta trešo daļu).

LAI PERSONU ATZĪTU PAR TRAUKSMEŠ CĒLĒJU, JĀIZPILDĀS ŠĀDIEM KRITĒRIJIEM:

- 1** ziņotājs ir fiziska persona;
- 2** ziņotājs godprātīgi sniedz informāciju par iespējamu pārkāpumu;
- 3** pārkāpums varētu kaitēt sabiedrības interesēm;
- 4** ziņotājs informāciju uzskata par patiesu;
- 5** informācija gūta, veicot darba pienākumus vai dibinot tiesiskās attiecības, kas saistītas ar darba pienākumu veikšanu,
- 6** personai šīs informācijas sniegšanas dēļ varētu tikt radītas nelabvēlīgas sekas

PIEMĒRI:

Uzņēmums A iesniedz ziņojumu par iespējamiem darba aizsardzības noteikumu pārkāpumiem sadarbības partnera uzņēmumā. Uzņēmumu A nevar atzīt par trauksmes cēlēju, jo tas kā juridiska persona neatbilst 1. kritērijam.

Persona C iesniedz ziņojumu par darba devēju, kas nepilda darba līgumā ietvertu noteikumu izmaksāt vienreizēju piemaksu darbinieka dzimšanas dienā. Lai arī ir konstatējams tiesību normu, kas noteic līguma saistību izpildi, pārkāpums, šāds pārkāpums neatbilst 3. kritērijam – nevarētu kaitēt sabiedrības interesēm, tāpēc Persona C nav atzīstama par trauksmes cēlēju.

Persona E iesniedz ziņojumu par iespējamiem vides tiesību pārkāpumiem, pašvaldībai gatavojoties izveidot vēja ģeneratoru parku netālu no Personas E dzīvesvietas. Persona E nebūs atzīstama par trauksmes cēlēju, jo ziņojums neatbilst 5. kritērijam – informācija ir gūta ārpus darba tiesiskajām attiecībām.

Persona B iesniedz ziņojumu par darba kolēģiem, kas darba laikā izmanto nesamērīgi ilgu pusdienu pārtraukumu. Personu B neatzīs par trauksmes cēlēju, jo situācija neatbilst 2. kritērijam – nav konstatējams tiesību normu pārkāpums.

Persona D iesniedz ziņojumu par to, ka darba devējs Personu D nodarbina bez darba līguma, taču darba devējs var uzreiz pierādīt, ka darba līgums ir noslēgts. Persona D nebūs atzīstama par trauksmes cēlēju, jo ziņojums neatbilst 4. kritērijam – persona ir sniegusi apzināti nepatiesu informāciju.

Gadījumos, kad situācija novērota un informācija ir iegūta neveicot darba pienākumus (neatbilst 5. kritērijam), Delna aicina tomēr ziņot par novēroto pārkāpumu, lai mēs kopīgi varētu sekmēt likumīgu, godprātīgu, atklātu un pārredzamu organizāciju darbību publiskajā un privātajā sektorā.

Jebkurā situācijā, kad personas sniegtā informācija atbilst pirmajām piecām trauksmes celšanas pazīmēm, pastāv risks, ka personai var tikt radītas nelabvēlīgas sekas.

Kādēļ celt trauksmi?

Trauksmes celšana ir veids, kā cilvēks var veicināt likumīgu, godprātīgu, atklātu un pārredzamu uzņēmumu vai iestāžu darbu, izmantojot tiesības brīvi paust savu viedokli. Trauksmes cēlētājs var palīdzēt novērst korupciju vai citas prettiesiskas darbības, veicinot tiesisku rīcību gan publiskajā, gan privātajā sektorā.

Trauksmes cēlētājs ar savu ziņojumu var novērst dažādus pārkāpumus, piemēram, korupciju, kaitējumu sabiedrības veselībai vai videi, vai citu apdraudējumu. Savlaicīgi novēršot pārkāpumus, kas saistīti ar korupciju, krāpšanu, valsts līdzekļu un mantas izsaimniekošanu, valsts budžetā var radīt būtiskus ietaupījumus. Arī uzņēmējdarbības vidē trauksmes celšana ir svarīgs elements, kas ļauj savlaicīgi identificēt riskus un tos novērst, pirms reputācijai, akcionāriem vai sabiedrībai radīts kaitējums.

Darba likuma 7.panta pirmā daļa savukārt paredz, ka ikvienam ir vienlīdzīgas tiesības uz darbu, taisnīgiem, drošiem un veselībai nekaitīgiem darba apstākļiem, kā arī uz taisnīgu darba samaksu.

Gadījumi, kuros nepieciešams celt trauksmi

Trauksmi nepieciešams celt par pārkāpumiem, kas varētu kaitēt sabiedrības interesēm. Trauksmes celšanas likuma izpratnē pārkāpums ir noziedzīgs nodarījums, administratīvais pārkāpums vai cits tiesību normu pārkāpums (darbība vai bezdarbība), tostarp rīcība, kas ir pretēja tiesību akta mērķim, kā arī saistošu ētikas vai profesionālo normu pārkāpums.

Amatpersonu dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana, korupcija, "aplokšņu" algas, trūkumi slimību noteikšanas sistēmā, pārtikas derīguma termiņu neievērošana, pieļautas kļūdas būvdarbu procesā, vides piesārņojums, darba aizsarglīdzekļu nenodrošināšana – šie ir tikai daži no piemēriem, kādos iedzīvotāji tiek aicināti celt trauksmi.

Tāpēc esi vērīgs un palīdzi nodrošināt tiesisku un no sabiedrības apdraudējumiem brīvu darba un ikdienas vidi!

LIKUMĀ UZSVĒRTS, KA TRAUKSME CEĻAMA, JA REDZAT PĀRKĀPUMUS:

- 1. AMATPERSONU PRETTIESISKA DARBĪBA
- 2. IZVAIRĪŠANĀS NO NODOKĻU SAMAKSAS;
- 3. PUBLISKAS PERSONAS FINANŠU LĪDZEKĻU VAI MANTAS IZŠĶĒRDĒŠANA;
- 4. DARBA DROŠĪBAS APDRAUDĒJUMS;
- 5. VIDES DROŠĪBAS APDRAUDĒJUMS, TOSTARP RĪCĪBA, KAS IETEKMĒ KLIMATA PĀRMAIŅAS;
- 6. PĀRKĀPUMI FINANŠU UN KAPITĀLA TIRGUS SEKTORĀ, TOSTARP KRĀPŠANA UN CĪTA NELIKUMĪGA RĪCĪBA, KAS APDRAUD EIROPAS SAVIENĪBAS FINANŠU INTERESES;
7. KORUPCIJA, KĀ ARĪ POLITISKO ORGANIZĀCIJU (PARTIJU) UN TO APVIENĪBU FINANSĒŠANAS NOTEIKUMU UN PRIEKŠVĒLĒŠANU AGITĀCIJAS IEROBEŽOJUMU PĀRKĀPUMI;
8. SABIEDRĪBAS VESELĪBAS APDRAUDĒJUMS;
9. PĀRTIKAS DROŠĪBAS APDRAUDĒJUMS;
10. BŪVNICĪBAS DROŠĪBAS APDRAUDĒJUMS;
11. RETRADIĀCIJAS AIZSARDZĪBA UN KODOLDROŠĪBA;
12. SABIEDRISKĀS KĀRTĪBAS APDRAUDĒJUMS;
13. CILVĒKTIESĪBU PĀRKĀPUMI;
14. PĀRKĀPUMI PUBLISKO IEPIRKUMU UN PUBLISKĀS UN PRIVĀTĀS PARTNERĪBAS JOMĀ;
15. NELIKUMĪGI IEGŪTU LĪDZEKĻU LEGALIZĒŠANA UN TERORISMA UN PROLIFERĀCIJAS FINANSĒŠANAS NOVĒRŠANA;
16. KONKURENCES TIESĪBU UN KOMERCĀRĪBAS ATBALSTA NOTEIKUMU PĀRKĀPUMI;
17. PĀRKĀPUMI PREČU UN PAKALPOJUMU SNIEGŠANAS JOMĀ, TOSTARP SAISTĪBĀ AR DROŠĪBU UN ATBILSTĪBU;
18. PĀRKĀPUMI TRANSPORTA DROŠĪBĀ;
19. PĀRKĀPUMI SAISTĪBĀ AR IEKŠĒJO TIRGU;
20. PĀRKĀPUMI DZĪVNIEKU LABTURĪBAS JOMĀ;
21. PATĒRĒTĀJU TIESĪBU AIZSARDZĪBA;
22. PRIVĀTĀS DZĪVES DATU AIZSARDZĪBA UN TĪKLA UN INFORMĀCIJAS SISTĒMU DROŠĪBA.

SARAKSTS JOMĀM, PAR KURU PĀRKĀPUMIEM CEĻAMA TRAUKSME, NAV IZSMEĻOŠS.
TRAUKSME CEĻAMA PAR JEBKURU PĀRKĀPUMU, KAS KAITĒ SABIEDRĪBAS INTERESĒM.

Kad celt trauksmi?

Trauksmes celšanas likums neparedz konkrētu termiņu, kurā ir atļauts celt trauksmi. Tas nozīmē, ka trauksmi var celt arī par pārkāpumiem, kas ir novēroti senāk.

Tomēr svarīgi atcerēties, ka senākus notikumus vienmēr var būt grūtāk pierādīt.

Tāpat ir būtiski uzsvērt, ka celt trauksmi par senākiem notikumiem var nebūt lietderīgi. Trauksmes cēlējs var izmantot trauksmes celšanas mehānismu, tomēr ir liela iespējamība, ka pārkāpumu izdarījušās personas vairs nebūs iespējams sodīt.

PIEMĒRS:

Pašvaldības amatpersonas ir pieļāvušas pārkāpumu, par kuru būtu piemērojama disciplināratbildība. Notikumi risinājās 2022.gada jūlijā. Persona par šiem notikumiem cēla trauksmi 2023.gada jūnijā. Darba likuma 90.panta trešā daļa noteic, ka disciplinārsodu var piemērot ne vēlāk kā 12 mēnešu laikā no pārkāpuma izdarīšanas dienas. Līdz ar to iestādei, izskatot šo pārkāpumu, ir ļoti ierobežots laiks lietu izskatīt un izlemt par disciplinārsoda piemērošanu.

Trauksmi aicinām celt uzreiz vai iespējami drīz pēc tam, kad persona ir uzzinājusi par notikušo pārkāpumu, lai būtu lielāka iespēja, ka pārkāpējam varēs piemērot atbildību par pārkāpumu.

Kas ir jāsagatavo, lai celtu trauksmi?

Lai celtu trauksmi un ziņotu par pārkāpumu, ir jāsagatavo ziņojums – jāaizpilda trauksmes cēlēja ziņojuma veidlapa. Ziņojuma veidlapa parasti ir pieejama uzņēmumā vai iestādē, taču ziņojuma sagatavošanai vari izmantot arī Delnas veidoto ziņojuma veidlapu, kas pieejama www.celtrauksmi.lv.

TRAUKSMES CĒLĒJA ZIŅOJUMĀ NORĀDA INFORMĀCIJU PAR PĀRKĀPUMU, TAJĀ IEKĻAUJOT:

- 1** pārkāpuma aprakstu, minot konkrētus faktus;
- 2** informāciju par fiziskajām vai juridiskajām personām, par kurām ir pamats uzskatīt, ka tās iesaistītas pārkāpuma izdarīšanā;
- 3** to, vai informācija par pārkāpumu gūta, veicot darba pienākumus vai dibinot tiesiskās attiecības, kas saistītas ar darba pienākumu veikšanu;

- 4** vai par šo pārkāpumu jau ir kādam ziņots iepriekš.
- 5** informāciju par saistīto personu, ja tāda ir (sīkāk par saistīto personu skatīt 13.lapā);
- 6** informāciju par to, ja persona nevēlas saņemt ziņojuma saņemšanas apstiprinājumu un lēmumu par iesnieguma atzīšanu vai neatzīšanu par trauksmes cēlēja ziņojumu;
- 7** atļauju publicēt informāciju gadījumā, ja tiks konstatēts pārkāpums.

TRAUKSMES CĒLĒJS VAR IESNIEGT ZIŅOJUMU, NEIZMANTOJOT TRAUKSMES CĒLĒJA ZIŅOJUMA VEIDLAPU, TAČU TĀDĀ GADĪJUMĀ ZIŅOJUMS JĀIESNIEDZ ATBILSTOŠI IESNIEGUMU LIKUMA 3.PANTĀ NOTEIKTAJAM:

- 1** iesniegumā norādāmas ziņas par tā iesniedzēju (vārds un uzvārds, kā arī adrese un, ja nepieciešams, citas ziņas, kas palīdz sazināties ar iesniedzēju);
- 2** iesniegumu var iesniegt rakstveidā, elektroniskā veidā vai izteikt mutvārdos. Mutvārdos izteiktu iesniegumu, ja nepieciešams, privātpersonas klātbūtnē noformē rakstveidā un izsniedz tā kopiju iesniedzējam;

- 3** iesniegumam, ja nepieciešams, pievieno dokumentu kopijas, kas apstiprina iesniegumā minētos apstākļus.

Lai arī ir saprotama cilvēka vēlme iesniegt ziņojumu anonīmi, jāatceras, ka Trauksmes celšanas likuma galvenais mērķis ir iedrošināt iedzīvotājus celt trauksmi par pārkāpumiem, un tādēļ valsts nodrošina iespēju saņemt tiesisko aizsardzību. Taču, ja iedzīvotājs ir iesniedzis anonīmu ziņojumu, tad nebūs iespēja saņemt likumā noteiktās aizsardzības garantijas. Šajā gadījumā jāpatur prātā Trauksmes celšanas likuma 11. panta pirmā daļa, kas noteic pienākumu pēc ziņojuma saņemšanas pseidonimizēt (aizstāt īsto vārdu ar kādu kodu) trauksmes cēlēja datus.

Tomēr arī anonīmu iesniegumu izskatīšana var veicināt iespējamo pārkāpumu novēršanu, ja iesniegumā ir pietiekami daudz informācijas, lai izskatītu konkrēto gadījumu.

Kur un kā ziņot par pārkāpumu?

KONSTATĒJOT PĀRKĀPUMU, TRAUKSMEŠ CĒLĒJS VAR CELT TRAUKSMI, IZVĒLOTIES VIENU NO TRAUKSMEŠ CELŠANAS MEHĀNISMIEM:

- 1 izmantot iekšējo trauksmes celšanas sistēmu uzņēmumā vai iestādē;
- 2 izmantojot ārējo trauksmes celšanas sistēmu jeb vēršoties kompetentajā institūcijā;
- 3 ziņojot trauksmes cēlēju kontaktpunktam (Valsts kancelejai, www.trauksmescelejs.lv);
- 4 vēršoties biedrībās vai nodibinājumos, ieskaitot arodbiedrību;
- 5 ja augstāk minētie kanāli nedarbojas – sniedzot informāciju publiski.

1 IEKŠĒJĀ TRAUKSMEŠ CELŠANAS SISTĒMA

Darba vietās, kurās ir vismaz 50 darbinieki (valsts iestādēs un institūcijās neatkarīgi no nodarbināto skaita), ir jābūt izveidotai iespējai ziņot par pārkāpumiem, izmantojot iekšējo trauksmes celšanas sistēmu. Šai iekšējai sistēmai ir jānodrošina iespēja droši ziņot par pārkāpumiem un ziņotājiem garantēt aizsardzību.

2 ĀRĒJĀ TRAUKSMEŠ CELŠANAS SISTĒMA JEB VĒRŠANĀS KOMPETENTAJĀ INSTITŪCIJĀ

Vēršties kompetentajā institūcijā nozīmē sniegt ziņojumu institūcijā, kura ir atbildīga par tā jautājuma risināšanu, par kuru tiek celta trauksme.

PIEMĒRI:

Personai uzņēmumā puse no algas tiek maksāta aploksnē. Persona vēlas celt trauksmi par to, ka uzņēmums izvairās no pilnas nodokļu nomaksas. Šādā gadījumā kompetentā institūcija būtu Valsts ieņēmumu dienests.

Konditorejā tiek ceptas smalkmaizītes, izmantojot izejvielas, kam beidzies derīguma termiņš. Šāda rīcība apdraud cilvēku veselību, tāpēc Darbinieks vēlas celt trauksmi. Šādā gadījumā kompetentā institūcija būtu Pārtikas un veterinārais dienests.

Celtniecības uzņēmums veic būvniecības darbus, ceļot jaunu mācību iestādes ēku. Darbinieks konstatē, ka, liekot ēkas pamatus, iespējams, ir pieļautas kļūdas, kas ēku padara nedrošu. Darbinieks vēlas celt trauksmi par iespējamajiem pārkāpumiem būvniecības procesā. Šādā gadījumā kompetentā institūcija būtu vai nu konkrētās pašvaldības būvvalde, vai arī Būvniecības valsts kontroles birojs.

PIEMĒRI:

Veicot darba pienākumus ražošanas uzņēmumā, darbinieks konstatē, ka ražošanas procesā tiek radītas ķīmiskas vielas, kas piesārņo blakus esošo upi. Darbinieks vēlas celt trauksmi par iespējamu vides piesārņojumu. Šādā gadījumā kompetentā institūcija būtu Valsts vides dienests vai Vides pārraudzības valsts birojs.

Kokmateriālu apstrādes uzņēmums darbiniekiem nenodrošina nepieciešamos aizsardzības līdzekļus (cimdus, acu aizsarglīdzekļus un citus). Darbinieks vēlas celt trauksmi par pārkāpumu darba aizsardzības jomā. Šādā gadījumā kompetentā institūcija būtu Valsts darba inspekcija.

Valsts iestādes darbinieks konstatē, ka iestāde, veicot publisko iepirkumu, ir izvēlējusies dārgāko saņemto piedāvājumu, ko turklāt iesniedza uzņēmums, kas pieder iepirkumu komisijas locekļa sievai. Darbinieks vēlas celt trauksmi par iespējamiem pārkāpumiem iepirkuma procesā. Šādā gadījumā kompetentā institūcija būtu Iepirkumu uzraudzības birojs.

Nesatraucies, ja nav izdevies identificēt īsto kompetento institūciju trauksmes celšanas gadījuma izskatīšanai, jo Trauksmes celšanas likuma 7. panta otrā daļa paredz institūcijas pienākumu pārsūtīt iesniegumu pareizajai iestādei, ja sākotnēji iestāde izvēlēta kļūdaini.

Savukārt, ja kompetentās institūcijas noteikšana konkrētā gadījumā sagādā grūtības, aicinām vērsties Delnas Trauksmes celšanas centrā, kas nodrošina konsultācijas un palīdzību trauksmes cēlējiem.

3 TRAUKSMES CĒLĒJU KONTAKTPUNKTS

Atbilstoši Trauksmes celšanas likumam trauksmes cēlēju kontaktpunkts ir Valsts Kanceleja. Tās pienākums, cita starpā, ir 10 dienu laikā izvērtēt ziņojuma saturu un nodot to kompetentajai institūcijai.

4 BIEDRĪBAS (TOSTARP ARODBIEDRĪBAS), NODIBINĀJUMI

Trauksmes celšanas likums paredz iespēju, ka trauksmes cēlējs var saņemt atbalstu un konsultācijas arī biedrībās un nodibinājumos, tostarp arodbiedrībās un to apvienībās. Atbalstu un konsultācijas var saņemt trauksmes cēlēji, kā arī personas, kuras vēl domā, vai celt trauksmi. Biedrības (arodbiedrības, nodibinājumi) var arī vērsties iestādē (institūcijā) vai tiesā trauksmes

cēlēja vārdā, ja trauksmes cēlējs ir tās biedrs vai persona, kuras intereses tie pārstāv saskaņā ar statūtiem.

Jaunais Trauksmes celšanas likums paredz iespēju biedrībām un nodibinājumiem, piemēram, Delnai pārstāvēt trauksmes cēlējus iestādēs un tiesās bez īpaša pilnvarojuma. Tas nozīmē, ka trauksmes cēlējs var vērsties Delnā, un Delna trauksmes cēlēja vārdā varēs tālāk risināt konkrēto gadījumu bez papildu pilnvarojuma dokumentu kārtošanas.

Arodbiedrība var celt trauksmi savu biedru vārdā, jo tās ir dibinātas, lai pārstāvētu un aizstāvētu strādājošo darba, ekonomiskās, sociālās un profesionālās tiesības un intereses.

Delnas statūtos kā viens no darbības virzieniem ir paredzēta trauksmes cēlēju aizsardzība, tādēļ arī tā atbalsta, konsultē un pārstāv trauksmes cēlējus, kas vērsas biedrībā.

Trauksmes cēlēju aizsardzība

TRAUKSMES CĒLŠANAS LIKUMS GAN TRAUKSMES CĒLĒJIEM, GAN VIŅU RADINIEKIEM PAREDZ VAIRĀKAS GARANTIJAS TRAUKSMES CĒLŠANAS GADĪJUMĀ:

- 1 identitātes aizsardzību;
- 2 aizsardzību pret trauksmes cēlšanas dēļ radītajām nelabvēlīgajām sekām;
- 3 valsts nodrošinātu juridisko palīdzību;
- 4 atbrīvošanu no tiesas izdevumu samaksas civilprocesā un valsts nodevas samaksas administratīvajā procesā tiesā;
- 5 pagaidu aizsardzību civilprocesā un administratīvajā procesā tiesā;
- 6 atbrīvošanu no juridiskās atbildības;
- 7 atbilstīgu atlīdzinājumu par zaudējumiem vai personisko kaitējumu, arī morālo kaitējumu;
- 8 konsultācijas par savu tiesību aizsardzību;
- 9 atbrīvošanu no pienākuma ievērot lietas ārpus tiesas izskatīšanas kārtību administratīvajā procesā.

1**IDENTITĀTES
AIZSARDZĪBA**

Trauksmes celšanas likums noteic, ka ziņojuma saņemšanas brīdī personas dati par ziņotāju tiek pseidominizēti (aizstājot īsto vārdu ar kādu kodu). Trauksmes cēlēja personas datiem, ziņojumam un tam pievienotajiem pierādījumiem, kā arī ziņojuma izskatīšanas materiāliem, ir ierobežotas pieejamības informācijas statuss, kas, cita starpā, nozīmē, ka informācijas aprītē jāievēro īpaša rūpība un jāiesaista pēc iespējas mazāks personu skaits, lai neradītu apdraudējumu trauksmes cēlēja identitātes aizsardzībai.

Trauksmes cēlēja personas datus var nodot tikai personām (institūcijām), kurām tie nepieciešami trauksmes cēlēja ziņojuma vai uz tā pamata ierosinātas pārkāpuma lietas izskatīšanai vai trauksmes cēlēja vai viņa radnieku aizsardzībai.

2**AIZSARDZĪBA PRET
NELABVĒLĪGAJĀM SEKĀM**

Trauksmes celšanas likums, cita starpā, nosaka, ka trauksmes cēlētājs tiek aizsargāts pret trauksmes celšanas dēļ radītajām nelabvēlīgām sekām. Trauksmes celšanas dēļ nav pieļaujams radīt nelabvēlīgas sekas ne trauksmes cēlējam, ne viņa radniekiem. Nelabvēlīgas sekas trauksmes celšanas dēļ var būt, piemēram, disciplināra vai citāda sodīšana, atbrīvošana no darba vai amata, pazemināšana amatā, pārcelšana citā darbā vai

amatā vai citādi tieši vai netieši radīt trauksmes cēlējam nelabvēlīgas sekas.

Pienākums pierādīt, ka nelabvēlīgās sekas trauksmes cēlējam vai viņa radniekiem nav radītas saistībā ar trauksmes cēlēja ziņojuma iesniegšanu vai tajā norādīto informāciju, ir pusei, kas šīs sekas radījusi.

Lai lūgtu novērst savu tiesību aizskārumu, trauksmes cēlējam, kas atrodas darba tiesiskajās vai citās civiltiesiskās attiecībās, ir tiesības vērsties ar pieteikumu attiecīgajā tiesā.

3**VALSTS NODROŠINĀTA
JURIDISKĀ PALĪDZĪBA**

Trauksmes cēlējam var tikt nodrošināta juridiskā palīdzība, ja sekas, kuru dēļ rodas nepieciešamība pēc juridiskās aizsardzības, radušās saistībā ar trauksmes cēlēja ziņojumu un pēc tā iesniegšanas. Juridiskā palīdzība netiek nodrošināta, lai risinātu juridiskus strīdus, kas iestājušies pirms trauksmes celšanas. Juridiskās palīdzības saņemšanai persona var vērsties:

- a** **Juridiskās palīdzības administrācijā – civiltiesiska strīda risināšanai ārpus tiesas vai ierosinātā tiesvedībā, piemēram, ir uzteikts darba līgums;**
- b** **Administratīvajā tiesā – administratīvajā lietā, ja tā ir atzīstama par sarežģītu,**

iesniedzot pieteikumu tiesai vai ierosinātā tiesvedībā, piemēram, civildienesta ierēdnim piemērots disciplinārsods;

Pie kriminālprocesa virzītāja (izmeklētāja, prokurora, tiesneša) – uzsāktā kriminālprocesā, ja persona atzīta par cietušo vai tai ir tiesības uz aizstāvību, piemēram, ja ļaunprātīgi izmantotas vai pārsniegtas dienesta pilnvaras.

Sniedzot juridisko palīdzību, personai tiek norīkots juridiskās palīdzības sniedzējs. Valsts nodrošina juridiskās konsultācijas, procesuālo dokumentu sagatavošanu un juridiskās palīdzības sniegšanu pirmstiesas procesā un tiesvedībā līdz galīgā nolēmuma spēkā stāšanās brīdim.

Samaksu juridiskās palīdzības sniedzējam šādā gadījumā veic Juridiskās palīdzības administrācija.

Šeit ir būtiski ievērot Darba likuma 9.panta pirmās daļas noteikumus, kas paredz, ka aizliegts sodīt darbinieku vai citādi tieši vai netieši radīt viņam nelabvēlīgas sekas tāpēc, ka darbinieks darba tiesisko attiecību ietvaros pieļaujama veidā izmanto savas tiesības, kā arī tad, ja viņš informē kompetentās iestādes vai amatpersonas par aizdomām par noziedzīga nodarījuma vai administratīva pārkāpuma izdarīšanu darbavietā.

4 ATBRĪVOŠANA NO TIESĀŠANĀS IZDEVUMU SAMAKSAS

Atbilstoši Trauksmes celšanas likuma 16. pantam, trauksmes cēlētājam un viņa radnieks, kura pieteikums ir saistīts ar trauksmes celšanas dēļ radītu nelabvēlīgu sekas novēršanu, ir atbrīvots no valsts nodevas administratīvajā procesā tiesā. Savukārt saskaņā ar Civilprocesa likuma 43.panta pirmās daļas 16.1 punktu no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos atbrīvota puse, kas atzīta par trauksmes cēlēju vai ir viņa radnieks Trauksmes celšanas likuma izpratnē. Līdz ar to normatīvie akti paredz trauksmes cēlēja atbrīvošanu no tiesāšanās izdevumu samaksas gan civilprocesā (ja pieteikums iesniegts saistībā ar jautājumu privātajā sektorā), gan administratīvajā procesā (ja pieteikums iesniegts saistībā ar valsts iestādes rīcību).

5 PAGaidu AIZSARDZĪBA TIESĀ

Pagaidu aizsardzības līdzekļus izmanto gadījumos, ja trauksmes cēlētājam radītas nelabvēlīgas sekas, taču lietas izskatīšanai tiesā nepieciešams laiks. Pagaidu aizsardzības līdzekļi ir, piemēram, pārsūdzēta administratīvā akta vai faktiskās rīcības darbības apturēšana vai atjaunošana, ja trauksmes cēlētājam radītās nelabvēlīgās sekas ir darba devēja uzteikums.

6 ATBRĪVOŠANA NO JURIDISKĀS ATBILDĪBAS

Par trauksmes celšanu atbilstoši šā likuma prasībām, tostarp par normatīvajos aktos noteiktu tādu neizpaužamu ziņu izpaušanu, kuras nav valsts noslēpums, trauksmes cēlētājam neiestājas juridiskā atbildība, tostarp civiltiesiskā atbildība un kriminālatbildība.

Būtiski ņemt vērā, ka atbrīvojums no juridiskās atbildības attiecas tikai uz tādu pārkāpumu izdarīšanu, kas bija nepieciešami trauksmes celšanas procesam. Gadījumā, ja trauksmes cēlētājam ir iesaistīts pašā pārkāpuma izdarīšanā, par ko tas vēlāk ziņo, no šīs atbildības Trauksmes celšanas likums neparedz atbrīvot. Tomēr tiesai ziņošanas fakts būtu jāņem vērā.

7 ATBILSTĪGS ATLĪDZINĀJUMS

Likums paredz, ka trauksmes cēlētājam, kuram radītas nelabvēlīgas sekas trauksmes celšanas dēļ, ar tiesas lēmumu ir tiesības saņemt atbilstīgu atlīdzinājumu par zaudējumiem vai personisko kaitējumu, tostarp morālo kaitējumu. Atlīdzinājuma apmēru nosaka tiesa, vērtējot katru konkrēto gadījumu.

8 KONSULTĀCIJAS PAR SAVU TIESĪBU AIZSARDZĪBU

Konsultācijas par savu tiesību aizsardzību var saņemt Trauksmes cēlēju kontaktpunktā Valsts kancelejā, kas sniedz atbalstu un konsultācijas personām, kuras vēlas celt trauksmi, kā arī vajadzības gadījumā viņu radniekiem. Valsts darba inspekcija savukārt konsultē par iespējām novērst trauksmes cēlētājam vai viņa radniekiem radītās nelabvēlīgas sekas darba tiesisko attiecību vai darba drošības jomā.

Papildus Trauksmes celšanas likumā noteiktajām iestādēm, kurām ir pienākums nodrošināt konsultācijas par savu tiesību aizsardzību, personas ir aicinātas vērsties Delnā, kurā darbojas Trauksmes celšanas centrs ar mērķi nodrošināt konsultācijas un atbalstu trauksmes cēlētājiem

9 ATBRĪVOŠANU NO ĀRPUSTIESAS IZSKATĪŠANAS ADMINISTRATĪVAJĀ PROCESĀ

Ja persona nepiekrīt iestādes izdotam administratīvajam aktam vai rīcībai, personai ir tiesības to apstrīdēt pie iestādes vadītāja, tālāk augstākā iestādē, un tad vērsties tiesā.

Gadījumā, ja trauksmes cēlētājam radītas nelabvēlīgas sekas tiek radītas ar administratīvo aktu vai citā veidā, uz ko attiecas administratīvais process, persona var uzreiz vērsties tiesā.

Kas ir saistītā persona?

Saistītā persona saskaņā ar Trauksmes celšanas likumu ir fiziskā persona, kura atbalsta vai palīdz trauksmes cēlējam trauksmes celšanā vai ir saistīta ar trauksmes cēlēju un varētu ciest no nelabvēlīgām sekām. Saistītā persona var būt arī komersants vai privāto tiesību juridiskā persona, kura pieder trauksmes cēlējam, kurā tas ir nodarbināts vai ar kuru tas citādi saistīts, veicot darba pienākumus.

Saistītai personai ir nodrošināmas tās aizsardzības garantijas, kas trauksmes cēlējam. Tomēr būtiski norādīt, ka saistītajām personām nav noteikta valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība.

Piemēram, saistītā persona var būt trauksmes cēlējam piederošs uzņēmums, trauksmes cēlēja kolēģi, kas atbalstījuši trauksmes celšanas procesu, vai trauksmes cēlēja ģimenes locekļi, kas varētu ciest no nelabvēlīgām sekām trauksmes celšanas dēļ.

Ar kādām sekām jārēķinās, ceļot trauksmi?

Ceļot trauksmi, nereti personas sagaida, ka uz to iesnieguma pamata uzreiz tiks ierosināta lieta. Tomēr ir būtiski ņemt vērā, ka trauksmes celšanas mērķis ir darboties sabiedrības interesēs, informējot iestādes par novērotiem pārkāpumiem. Līdz ar to personai nav tiesību pieprasīt to, lai lieta tiktu ierosināta. Tāpēc jārēķinās, ka ne vienmēr pēc trauksmes cēlēja ziņojuma sekos ierosināta pārkāpuma lieta.

Lai arī Trauksmes celšanas likums paredz ziņotāja aizsardzību pret negatīvam sekām, ceļot trauksmi par iespējamajiem pārkāpumiem, trauksmes cēlējam jārēķinās ar iespējamu darba devēja pretreakciju par trauksmes celšanu, tostarp darba tiesisko attiecību izbeigšanu.

Piemēram, kāda ziedu veikala pārdevēja konstatēja, ka vietējās pašvaldības domes darbinieki puķu veikalā pasūta alkoholu privātai lietošanai, ko vēlāk rēķinos noformē kā domes vajadzībām piegādātus ziedus, un par ko samaksā pašvaldība. Pārdevēja par novēroto cēla trauksmi, taču darba devējs viņu vēlāk atlaida no darba.

Likums aizsargāja trauksmes cēlēju – tiesa nolēma, ka bijušajam darba devējam jāizmaksā kompensācija.

Līdzīga situācija radās arī, kad persona, kas strādāja Valsts asinsdonoru centrā, tika atbrīvota no amata pēc tam, kad publiski bija paudusi informāciju, ka asins pārlišanas laikā iedzīvotājiem pastāv risks inficēties ar C hepatītu.

Tāpat jāatceras, ka gadījumos, kad, izskatot saņemto ziņojumu, tā saturs tomēr neatbilst trauksmes cēlēja ziņojumam, iesniedzējs zaudē likumā noteiktās tiesības uz aizsardzību. Tas nozīmē, ka pret trauksmes cēlēju var tikt uzsākta tiesvedība, kurā tas var nesaņemt valsts nodrošinātu juridisko palīdzību, savas identitātes aizsardzību, un citas trauksmes cēlējiem nodrošinātās aizsardzības garantijas.

Lai aizsargātu sevi kā darba ņēmēju, ir labi būt arodbiedrības biedram, jo tā darbinieks ir vairāk aizsargāts, var izmantot gan individuālos, gan kolektīvos aizsardzības līdzekļus. Atbilstoši Darba

likuma 110. panta pirmās daļas noteikumiem, darba devējam aizliegts uzteikt darba līgumu darbiniekam – arodbiedrības biedram, bez attiecīgās arodbiedrības iepriekšējas piekrišanas, (izņemot, ja darbinieks ir arodbiedrības biedrs mazāk nekā sešus mēnešus, izņemot pārbaudes laiku un rupjus pārkāpumus). Īpaša aizsardzība ir vēlētām amatpersonām.

Trauksmes celšana var radīt neērtības personai, kas cēlusi trauksmi – ar to jārēķinās katram trauksmes cēlējam. Tomēr trauksmes celšana ir veids, kā aizsargāt savas un visas sabiedrības intereses. Tāpēc cel trauksmi, aizsargā sabiedrību, un likums aizsargās Tevi!

Cel trauksmi!

Atceries, ka visu pierādījumu neesamība nav iemesls necelt trauksmi. Iestādēm ir būtiski saņemt iespējami daudz informācijas par pārkāpumiem, lai tālāk ir pamats veikt izmeklēšanu. Tomēr trauksmes cēlējam nav pienākums iesniegt visus lietā iespējamus pierādījumus jau ar ziņojumu.

Ceļot trauksmi, aicinām vispirms izvērtēt iespēju izmantot iekšējo trauksmes celšanas sistēmu darba vietā.

JA ESI NOLĒMIS NEKLUSĒT PAR KĀDU DARBA VIDĒ NOVĒROTU PĀRKĀPUMU UN CELT PAR TO TRAUKSMI:

- 1** sagatavo trauksmes cēlēja ziņojumu, norādot tajā iespējami daudz informācijas par konkrēto gadījumu, pievieno pēc iespējas daudz dokumentus, kas apliecina šo informāciju;
- 2** izvēlies piemērotāko trauksmes celšanas mehānismu, un identificē kompetento institūciju, ja trauksmi izvēlies celt ārējā trauksmes celšanas sistēmā;
- 3** atceries, ka, ceļot trauksmi, Tev tiek nodrošināta identitātes aizsardzība, aizsardzība pret trauksmes celšanas dēļ radītajā nelabvēlīgajām sekām, kā arī citas Trauksmes celšanas likumā paredzētās aizsardzības un palīdzības garantijas.

Piemēram, Francijā trauksmes celšana sekmēja tādu zāļu izplatīšanas apturēšanu, no kurām iespējams miruši pat 2000 cilvēki. Luksemburgā

trauksmes celšana palīdzēja atmaskot finansiālas manipulācijas, kas 340 Luksemburgā reģistrētiem uzņēmumiem nodrošināja iespēju izvairīties no pilnīgas nodokļu nomaksas. Zviedrijā trauksmes celšana sekmēja ārsta, kurš sniedza nepatiesu informāciju par eksperimentālu operāciju pozitīvajiem rezultātiem, atbrīvošanu no amata.

Arī tepat Latvijā trauksmes celšana ir sekmējusi vairāku prettiesisku situāciju noregulējumu. Piemēram, situācijā, kur kādā pirmsskolas izglītības iestādē fiktīvi tika nodarbinātas četras personas un, kur vadība cietsirdīgi izturējās pret darbiniekiem, kuri pretojās tās nelikumīgajai rīcībai. Situācijā, kad krīzes laikā daļa no nodokļu maksātāju uzturētajām institūcijām ne vien nesamazināja algas un tēriņus, bet pat pamanījās tos palielināt. Šie un vēl citi ir pozitīvie trauksmes celšanas piemēri, kas parāda, cik trauksmes celšanas sistēma ir vērtīga un vajadzīga, tāpēc nesamierinies, neklusē un cel trauksmi!

DELNAS TRAUKSMES CELŠANAS CENTRA

Trauksmes cēlēja ziņojuma veidlapa

LEJUPLĀDĒ ŠEIT!

